

УДК 128.5:177.82:[316.324.8:004]

Т. О. Пономаренко

кандидат філософських наук, старший викладач
кафедри філософії та соціальних наук,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
kravchenko.t.o@gmail.com,
ORCID 0000-0002-8595-8044

ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ В УМОВАХ «СОЦІАЛЬНОГО КАНІБАЛІЗМУ»: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ (ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)¹

В статті зроблена спроба розкрити сутність такого явища сучасності, як «соціальний канібалізм». Особливий акцент зроблений на означення індивідуалізації в суспільстві XXI століття як основної причини виникнення «соціального канібалізму». Автором визначені особливості мережевої організації суспільства та інформаційної кризи, явища буллінгу, зміни аксіологічної складової суспільства під впливом інформаційно-мережевої парадигми як концептуально-когнітивного засобу організації та інтерпретації соціальної дійсності інформаційної ери. Автором звернена увага на необхідність стійкого розвитку суспільства в умовах сучасності.

Ключові слова: мережа, цінності, соціальний канібалізм, діджиталізація, інформаційно-мережева парадигма, індивідуалізація, стійкий розвиток.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується надмірною індивідуалізацією, розмежуванням суспільства на субкультури, угруповання, а такою нелінійністю і непередбачуваністю свого розвитку, що призводить до трактування його як потенційно ризикогенного, нестабільного та загрозливого як для життя людини, так і її психологічного здоров'я. Намагання все встигнути та йти в ногу з мінливим світом й швидкоплинним соціальним часом призводить до того, що людина втрачає межі своєї ідентичності, з одного боку, а з іншого, намагається домінувати і переступати через собі подібних у вирішенні власних справ і задоволення потреб та інтересів. Тому останнім часом в науковий та філософський дискурс впроваджується таке поняття як «соціальний канібалізм», трактування сутності та змісту якого ще на етапі розробки. Але, чому так цікавить вказане поняття? Чому до його розгляду долучаються студенти на III Всеукраїнському турнірі з філософії, який відбувався в цьому році? Відповідь єдина. Тому що дане явище активно розвивається і його тенета проникають в усі сфери суспільного життя.

¹ Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідного проекту №0117U003855 «Інституційно-технологічне проектування інноваційних мереж для системного забезпечення національної безпеки України» (Наказ МОН України від 10 жовтня 2017 р. №1366)

Аналіз останніх досліджень. Сучасний віт характеризується процесами глобалізації, повсюдної інформатизації, комп'ютеризації, діджиталізації, інжинірингу, активного проникнення високих наукомістких технологій в життя людини і суспільства взагалі. Інформаційні мережі, в особливості мережа Інтернет, яка виступає зоною глобального співробітництва та інтеграції, дозволяють організувати людей у соціальні мережеві спільноти. Проблемам існування і функціонування мережі Інтернет та інформаційно-комунікативних технологій, мережевої організації суспільства присвячені праці таких науковців і філософів, як О. Жукова, М. Кастельс, В. Лук'янець, І. Михайлов, Д. Нейсбіт, О. Полікарпова, В. Прайд, О. Рубанець тощо. В нашому дослідженні, ми, проаналізувавши праці на вказаних вчених, прийшли до висновку, що сучасний світ має дещо іншу організацію, ніж була до появи і широкого використання мереж – інформаційно-мережеву організацію.

Праці В. Аршинова, О. Барда, В. Буданова, Я. Зодерквіста, М. Кастельса, О. Князевої, В. Лекторського, В. Лук'янця, Х. Мариносяна, М. Марчука, М. Моїсеєва, Д. Нейсбіта, А. Ракітова, В. Ратнікова, С. Стюпіна, В. Чуйка, В. Цикіна та ін. присвячені дослідженню розвитку науки в сучасних умовах; розквіту технологій та їх впливу на людину і суспільство, розвиток освіти; мережевої організації суспільства, нетократії; позитивні та негативні наслідки втручання науки в життя суспільства, що тягне за собою трансформацію ціннісних орієнтацій та етики життя.

Проблемам індивідуалізації приділили увагу у своїх дослідженнях З. Бауман, У. Бек, М. Кастельс та ін.

Аналізу концепції стійкого (сталого) розвитку суспільства присвячені праці таких дослідників, як М. Згуровський, Ф. Капра, К. Корсак, Ю. Корсак, Д. Медоуз, Л. Мельник, А. Приходченко, Н. Семенюк, Л. Стасюк, Г. Статюх тощо.

Формулювання мети статті. Метою статті є філософсько-аксіологічне осмислення явища соціального канібалізму, розкриття його змісту та сутності з позиції трансформації цінностей сучасної планетарної цивілізації та місця людини в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Початок ХХІ століття ознаменований рядом найважливіших наукових відкриттів і експериментів, які істотно розширили можливості людського розуму в процесі пізнання та досягнення дійсності, створення нових технологій виробництва та розвитку оточуючого середовища. Ці відкриття мають глобальний характер. Визначними останнім часом є процеси глобалізації, діджиталізації та інформатизації. Відбувається тотальна комп'ютеризація та технологізація всіх сфер життєдіяльності

людини, що є однією із характеристик парадигми цілісності, яка є характерною особливістю постнекласичної науки.

В той же час постає питання про виникнення нової парадигми людського існування та взаємодії, тому в епоху глобальної комп'ютеризації та інформатизації на перший план виходить інформаційно-мережева парадигма як концептуально-когнітивний засіб інтерпретації та організації соціальної дійсності інформаційної ери. Дана парадигма впливає на зміну світоглядних орієнтирів сучасного постіндустріального соціуму, трансформацію соціальної дійсності, сприяє розвитку всіх сфер суспільства і посилює їх синергію.

І. Михайлов, дослідження якого присвячені вивченню мережевої організації глобалізованого світу, визначив основні моделі глобалізації в її історичному розвитку, які можна пояснити як природну експансію сильних соціумів, що відносяться до двох можливих видів: вертикально-інтегрованого («імперського») і горизонтально-інтегрованого («мережевого») [12, с. 136–137]. Мережевий тип глобалізації охоплює сьогодні весь світ, призводить до формування великої кількості мережевих спільнот, формування інформаційно-мережевого типу суспільства, а також сприяє зміні вихідних світоглядних орієнтирів і цінностей індивіда, який постійно знаходиться онлайн в 24-hours society.

Сучасний світ характеризується нестійкістю, нелінійністю свого розвитку, певною мірою ризикованістю. Експоненційний розвиток високих наукомістких технологій призводить до появи нового технологічного укладу, а також зміни соціального устрою суспільства, а, отже, і до експоненційного сприйняття і звикання до технологій, їх провадження в повсякденне життя людини. Питання лише в тому – якої забарвленості набудуть ці технології? Це, в першу чергу, залежить від тих цінностей, які ми підтримуємо і пропагуємо. В сучасних умовах розвитку цивілізації спостерігається трансформація загальнолюдських цінностей та тенденція до виникнення нових цінностей техногенної цивілізації.

За основу класифікації цінностей сучасної техногенної, інформаційно-мережевої цивілізації, беремо до уваги класифікацію В. Стьопіна [15, с. 13–15], який визначає наступні цінності:

- 1) людина як діяльна істота, яка перетворює природу і підчиняє її своїй владі;
- 2) природа як неорганічний світ, який являє собою особливе, закономірно упорядковане поле об'єктів, які виступають матеріалом та ресурсами для людської діяльності;
- 3) цінність інновацій і прогресу;

- 4) цінність науки, знання, наукової раціональності;
- 5) ідеал вільної індивідуальності, суверенної особистості, яка може включатися в різні соціальні спільноти та має рівні права з іншими;
- 6) влада не тільки людини над людиною, а і влада над об'єктами.

У ХХІ столітті зазначена В. Стьопіним система цінностей є актуальною, але дещо зазнає змін, про що йшлося в наших попередніх дослідженнях [11].

По-перше, людина виступає діяльним суб'єктом, вона не адаптується до оточуючого середовища, а сама адаптує його до своїх потреб, перетворює зовнішнє середовище. Її діяльність носить активно-творчий характер. Важливе значення відводиться саме предметно-перетворювальній, креативній діяльності. Жива, нежива і соціальна матерії постають об'єктом дослідження і перетворення. В ХХІ столітті утверджується влада людини над природою.

По-друге, природа є цариною людської діяльності, але необхідно розширити категоричний імператив І. Канта і щодо природи, на наш погляд. Також варто звернути увагу на основні принципи та ідеї біоетики – принцип «благоговіння перед життям» А. Швейцера, «відповідальності» Г. Йонаса, ідеї гармонійного співжиття людини з природою і Всесвітом І. Мірчука, філософсько-етичні концепції А. Шептицького, ідеї В. Поттера та О. Леопольда тощо. Необхідно усвідомити, що збереження природи і адекватне використання природних ресурсів повинні бути метою, до якої прагнуло б все людство. Людина є частиною природи і важливо зберегти самотність природи і, особливо, людини, як вінця природи.

По-третє, в сучасному інформаційно-мережевому суспільстві значне місце займає цінність інновацій та прогрес. Завдяки науково-технічному прогресу виникає велика кількість техніки та технологій, які покращують життя, полегшують трудову діяльність та прискорюють технологічний процес. З кожним роком відбувається подвоєння знання, а значить – виникають інновації, актуальними є процеси інформатизації, комп'ютеризації та діджиталізація інформації.

В той же час виникає таке явище, як «інформаційна криза», коли інформації навколо людини настільки багато, що людина не встигає всю її опрацювати. Таким чином виникає «кліпове», або «фрагментарне» мислення, що, з одного боку, є негативним в плані осягненні інформації, її розуміння і опрацювання, критичного осмислення, а, з іншого боку, є майже захисним механізмом психіки від її перенавантаження великою кількістю непотрібних даних.

По-четверте, наука та знання є самоцінністю. Сучасна наука трансформується і переходить на рівень мережевої, яку можна визначити

наступним чином – це «нова форма кооперативної взаємодії вчених, в якій посередником і фільтром є мережева комунікація» [14, с. 166]. Мережева комунікація передбачає наукову взаємодію науковців в інформаційно-комунікативному середовищі мережі Інтернет, який і виступає суб'єктом наукової комунікації. Але у випадку мережевої науки виникає низка запитань і недоліків, серед яких можна виділити наступні: недостовірність інформації в мережі; хибність інформації; низька якість інформації; обмеженість доступу до якісної інформації тощо. В той же час не враховується контекст, в якому відбувається комунікація, не звертається увага на особистісні характеристики комуні кантів, немає живого спілкування, що необхідно враховувати в процесі комунікації, адже саме в процесі «живого» обговорення питань виникають нові рішення та винаходи. Тому відбувається ізоляція вченого від наукового середовища.

По-п'яте, визнається право особистості на власну точку зору, на рівні прав з іншими членами суспільства, можливість долучатися до різних соціальних спільнот. Перш за все це стосується мережевих соціальних спільнот, про які йшлося дещо раніше. Людина стає рівноправним користувачем мережі, отримує вільний доступ до інформаційних ресурсів, може користуватися всіма надбаннями людства у сфері інформаційно-комунікативних технологій. Ідеал вільної, активної особистості задає і темп життя, адже отримавши доступ до невичерпних ресурсів, відбувається примноження знання. Темп життя прискорився, а отже і змінюється людина, її звички і характер.

В той же час, коли людина усвідомлює свою повну свободу і можливість створення фейкового аккаунту у мережі, це дає їй одночасно і велику владу, і можливості самоствердження за рахунок інших. Виникають такі явища, як «тролінг», «буллінг», що передбачають цькування, приниження інших, таким чином самостверджуючись і підкреслюючи свою владу над іншими людьми, нехай і просто у віртуальному світі. Однак, явище буллингу прокралося до реального світу і частіше за все вживається в освітній сфері, стосується взаємовідносин «вчитель-учень». У вказаній системі стосунків відповідальність за законодавством України несуть обидві сторони.

По-шосте, великого значення набуває питання влади і маніпулювання. Тут мова йде, з одного боку, про маніпулювання людиною, індивідуальною і масовою свідомістю, а з іншого боку, про маніпулювання об'єктами, зміну їх природи та сутності. Великого значення у ракурсі вирішення даного питання набуває проблема використання високих наукомістких технологій (Hi-Tech та Hi-Hume). Під поняттям «Hi-Hume технології» розуміється «сукупність

методів і прийомів, що дозволяють домагатися результатів в завданнях цілеспрямованої зміни взаємодії між людьми, тобто по суті, створення проектів комунікативних дій, що змінюють свідомість людей, культурні, політичні і соціальні структури, системи або ситуації» [7, с. 96].

Саме технології Ні-Німе виконують функцію маніпуляції в означеному тандемі технологій, до яких відносяться НЛП, PR-технології, маркетинг, реклама, бізнес-коучинг тощо. Дані технології активно розвиваються і за часів інформаційно-мережевого суспільства набувають великого значення, особливо що стосується мережевого маркетингу.

Професор Г. Тульчинський, досліджуючи сучасну епоху надспоживання, зазначає, що «мережеве інформаційне постіндустріальне суспільство масового споживання» буквально втілює великий проект гуманізму Просвітництва з його гаслами «Все в ім'я людини!», «Все на благо людини!», «Людина є мірою всіх речей!». І ми знаємо цю людину – це кожен з нас. Технологічно може бути задоволена і навіть стимульована будь-яка потреба. Сегментація деяких ринків досягає індивіда: тюнінг автомобіля, архітектура програмного забезпечення, фешн – все гранично індивідуалізовано. З іншого боку, зростають розділеність, маніпулювання, нові нерівності, недовіра, контроль, тривожність, страхи, нетерпимість, а то і агресія, що загрожує напругою і конфліктністю. Велика кількість інформації обертається її фільтрацією, прозорість – небажаною доступністю» [16, с. 38].

Змінюючи цінності епохи, інформаційно-мережева парадигма впливає і на особисті цінності людства електронної доби. Зміни стосуються насамперед сприйняття себе як особистості, індивідуальності, а також ставлення до часу та виникнення нового типу людини зі зміненою тілесністю та духовністю.

На думку М. Кастельса, «наші суспільства все більше структуруються навколо біполярної опозиції між Мережею і «Я». У цих умовах структурного шизофренічного роздвоєння між функцією і змістом структури соціальної комунікації потрапляють під тиск, що підсилюється. І коли комунікація руйнується, коли вона більш не існує навіть у формі конфліктної комунікації (як буває в соціальній боротьбі або політичному протиборстві), соціальні групи і індивіди відчужуються один від одного і бачать в іншому чужака, а потім і ворога. У цьому процесі, у міру того як ідентичності стають все більш специфічними і їх все важче розділяти, зростає соціальна фрагментація [9, с. 27]. М. Кастельс зазначає розрив між абстрактним універсальним інструменталізмом мережевої «логіки» і конкретними історично зумовленими ідентичностями. Цей розрив, на думку І. Михайлова, породжує рух опору функціональної логіки мережевого суспільства:

релігійний фундаменталізм, націоналізм, регіоналізм, екологічні рухи, фемінізм і рухи гендерної ідентичності. Вони з'являються в результаті кризи, який відчувають в інформаційну епоху такі інститути громадянського суспільства, як робітничий рух і політичні партії, приводячи заодно в кризу національну державу і національну демократію [12, с. 141].

Досліджуючи погляди М. Кастельса, варто зазначити, що на його думку, «соціальні зміни настільки ж драматичні, як і процеси технологічної та економічної трансформації. При всій складності трансформації умов існування жінок патріархальна система зазнає тиску і в ряді товариств вже розхитана. Так, відносини між статями в більшій частині світу стали, скоріше, конфліктною сферою, ніж сферою культурного відтворення. Звідси впливає фундаментальний перегляд відносин між жінками, чоловіками та дітьми, а отже, сім'єю, сексуальністю і особистістю» [9, с. 26].

Таким чином, спостерігається збільшення дистанції між глобалізацією і ідентичністю, ідентифікацією себе як суб'єкта соціального, частиною суспільства.

З. Бауман стверджує, що в наш час відбувається прямо протилежний ідентифікації процес. Це процес «індивідуалізації людини», зміст якої полягає в «звільненні людини від продиктованої, успадкованої та вродженої обумовленості її соціальної ролі ... «індивідуалізація» полягає у перетворенні людської ідентичності з «даності» в «завдання» і в наділенні дійових осіб відповідальністю як за вирішення цього завдання, так і за наслідки (включаючи побічні ефекти) виконання ними їх ролей» [3, с. 181]. Таким чином сучасний соціум набуває індивідуалізованого характеру. Людина в ньому виступає як борець проти сформованих норм і правил, який прагне до підпорядкування своїй волі суспільних процесів і формування своєї власної картини світу, меж поведінки особистості в світі. Вона прагне до виділення своєї власної індивідуальності, до відмінності від інших членів суспільства. Тому людина блукає між двома світами, і, врешті-решт, залишається в одній соціальності – реальній чи віртуальній. Мережа не продукує соціальну реальність, а лише симулює її. Людина відчуває себе в цій реальності розкутою і готовою на будь-які вчинки, тому віртуальна реальність набуває «статусу реальності повсякденного життя» [17, с. 64]. Однак, У. Бек, досліджуючи питання індивідуалізації, відштовхується від вивчення антропогенних небезпек, які в сучасному світі набули характеру «цивілізаційних загроз» [4, с. 25]. На його думку, люди, виходячи зі свого прагнення до індивідуалізації, намагаються реагувати на ризики сучасності індивідуально, що впливає на їх роз'єднаність і нездатність всього соціуму, як єдиної системи, протистояти ризикам і небезпекам, які виникають в процесі його розвитку.

Останнім часом в науковій літературі та медіа джерелах спостерігається поява такого поняття як «соціальний канібалізм». Чіткого визначення поки що в дослідженнях не спостерігається, однак тенденція до цього є.

А. Гуліджанян під «соціальним канібалізмом» розуміє необхідність брехати і розпізнавати брехню, маніпулювати і не піддаватися на маніпуляції, прибирати з дороги конкурентів без зброї – підлістю і брехнею, «їсти» людей, які заважають, і підкоряти собі людей потрібних. І все це називається «підвищенням власної конкурентоспроможності» або «придбанням конкурентних переваг» [6].

На думку В. Авагяна, «соціальний канібалізм» допускає спалити в тузі і злиднях десятки, сотні доль без всякого їх розкриття заради блискучого бенкету однієї долі, яка в підсумку видихнула б із захопленням «життя вдалося!» [1]. Якщо попередній автор досліджує соціальну взаємодію, то В. Авагян звертає увагу і на біологічну складову, щодо якої він зазначає, що людство навчилося «випускати особливі вакцини «для підняття тону, імунітету» – з немовлят, з абортивного матеріалу. Слідком за «ампулами здоров'я» з людського м'яса прийшли «уколи омолодження» і «баночки краси» з розчленованих дітей. Канібали, які думають жити *вічно (виділене доповнено автором статті)*, пожираючи інших, робили це не тільки фігурально» [1].

На нашу думку, все ж таки «соціальний канібалізм» пов'язаний з прагненням людини отримати владу над живими, неживими об'єктами, а також соціальною матерією, досягати власних цілей будь-якими засобами, що виходить із трансформації цінностей техногенної цивілізації.

Зважаючи на те, що людина є біопсихосоціальною істотою, де домінує соціальна складова, можна зробити висновок, що передумовами до виникнення явища «соціального канібалізму», на нашу думку, можна вважати наступні:

- зміна цінностей сучасної цивілізації;
- трансформація світоглядних орієнтирів людини ХХІ сторіччя;
- зростання індивідуалізації та збільшення емоційної, психологічної дистанції між людьми;
- зростання соціальних нерівностей та розмежувань;
- усвідомлення всездозволеності та власної самоцінності з негативним забарвленням;
- намагання самоствердитись за рахунок іншої особи, булінг;
- зниження поваги до гідності іншої особи;

- роз'єднаність у вирішенні багатьох питань, зокрема і тих, що стосуються світового співтовариства;
- намагання задовольнити свої потреби будь-якими шляхами;
- відсутність усвідомлення необхідності формування стійкого (сталого) суспільства;
- ризикогенність сучасного світу;
- нелінійність та нестабільність суспільства як соціальної системи тощо.

Перелік передумов можна продовжити і надалі, однак, на нашу думку, дієвим варіантом подолання явища «соціального канібалізму», можна вважати згуртування суспільства та стратегія стійкого (сталого) його розвитку.

Третє тисячоліття характеризується прискоренням соціального часу, нелінійністю розвитку всіх соціальних систем, процесами діджиталізації, комп'ютеризації, інформатизації та глобалізації, що призводить до того, що вказані соціальні системи стають все більше нерівноважними, виникає велика кількість флуктуацій, що і характеризує зростаючу нелінійність, яка, в свою чергу, сприяє збільшенню випадковостей і підвищенню рівня ризикогенності. Під ризиком розуміється ймовірність несприятливого результату певної дії чи впливу. Сьогодні поняття «ризик» тісно пов'язане з активним впровадженням високих наукомістких технологій, зокрема високотехнологічними проєктами НаноТех, БіоТех тощо, а також розробками в галузі штучного інтелекту. Таким чином, можна сказати, що подальший розвиток сучасного світу важко спрогнозувати, а, отже, він набуває ймовірнісного характеру. Наукове співтовариство пропонує безліч варіантів подальшого поступу цивілізації, деякі з них мають відтінок футуристичності. Для того, щоб потенційне суспільство існувало, в науковому співтоваристві виникає поняття «стійке (стале) суспільство».

Концепції стійкого (сталого) розвитку суспільства присвячені праці таких дослідників, як М. Згуровський, Ф. Капра, К. Корсак, Ю. Корсак, Д. Медоуз, Л. Мельник, А. Приходченко, Н. Семенюк, Л. Стасюк, Г. Статюх тощо.

Серед основних принципів суспільства стійкого розвитку можна виділити наступні (за Ю. Корсаком): 1) предметом головної турботи і головним провідником сталого розвитку є люди; 2) вони мають право на здоровий і продуктивний спосіб життя у злагоді з природою; 3) право на розвиток повинно здійснюватись таким чином, щоб справедливо задовольняти потреби теперішнього та майбутнього поколінь в сфері використання навколишнього середовища; 4) захист довкілля повинен становити невід'ємну частину сталого розвитку; 5) заради досягнення

сталого розвитку і більш високої якості життя для всіх людей необхідно скоротити і ліквідувати нераціональні моделі виробництва та споживання [10, с. 34]. Виходячи з аналізу стійкого, або ж сталого, розвитку впливає поняття «стійке суспільство».

Ф. Капра досить доцільно пояснив сутність «стійкого суспільства», як суспільства, «що задовольняє свої потреби, не принижуючи перспектив наступних поколінь» [8, с. 20]. Аби сформувати таке суспільство, необхідно дотримуватися принципів стійкого розвитку, а також сформулювати і затвердити Концепцію переходу до стійкого розвитку, в якій йтиметься про стратегію розвитку людського суспільства та його подальшого існування, а також всього Всесвіту на тривалу перспективу. І така концепція має бути затверджена як на державному рівні, так і на міжнародному, світовому, адже неможливо говорити і вести дискусії про сталий розвиток однієї окремої країни, зокрема України, не змінюючи світогляд і масову свідомість на світовому рівні.

Перепоною до становлення стійкого суспільства, на думку М. Арпентьєвої, є «надмірне захоплення погонею за економічною, матеріальною вигодою на шкоду вигодам соціально-політичного плану, відкидання ідеї соціального і людського капіталу через ідеології соціальної аномії та соціального канібалізму, що пронизують всі рівні бізнесу, неприйняття ідей соціального служіння та декларативності місій корпорацій і підприємців різного рівня» [2, с. 13]. Іншою перепоною до становлення стійкого світового суспільства може стати активний розвиток науки, зокрема її перехід до стадії меганауки, а також активне впровадження високих наукомістких технологій в реалії буття людства, адже як зазначає Н. Семенюк, «... розвиток науки завжди випереджає розвиток моралі, цінностей та загальнолюдських норм. З початку двадцятого століття людське співтовариство використовувало науку не тільки на власну користь, а й для масового знищення собі подібних. В середині минулого століття все це призвело до того, що людство стикнулося з невирішуваними проблемами навколишнього середовища» [13, с. 14–15]. Варто зазначити, що всі технології, а, отже, і наука, носять амбівалентний характер. Так, на думку В. Буданова, технонаука є дволиким Янусом, який створює як «хімічну, біологічну, ядерну зброю, так і нові матеріали, енергетику, ліки» [5, с. 48], тому якщо розглядати технології, вони є етично нейтральними, але те, з якою метою їх застосовують, тобто певна вмотивованість їх застосування, є амбівалентною, адже технології несуть в собі як соціальні блага, так і ризики соціальної, екологічної та особистісної деструкції.

Висновки та перспективи розвитку напряму дослідження. Питання розвитку суспільства та формування нового типу особистості в ньому є

досить актуальним в ХХІ столітті. Усвідомлення викривленого розуміння самоцінності особи призводить до виникнення явища її індивідуалізації, відокремлення від суспільства, формування соціопатії та соціофобії, що надалі трансформується в «соціальний канібалізм». Поняття «соціальний канібалізм» все частіше починає простежуватись в медіа джерелах, пояснюючи прагнення людей до досягнення власних потреб будь-якими шляхами, не зважаючи на почуття і, навіть, життя інших людей.

Для подолання процвітання такого явища як «соціальний канібалізм», людству необхідно усвідомити і підпорядкувати свою діяльність категоричному імперативу І. Канта, принципу «благоговіння перед життям» А. Швейцера, етиці «відповідальності» Г. Йонаса, ідеї гармонійного співжиття людини з природою і Всесвітом І. Мірчука тощо, а також прагнути до всезагального стійкого розвитку світу.

Щодо можливості сталого розвитку України, варто зазначити, що тенденції для цього є, однак, враховуючи світові економічні кризи, проблеми війни та миру, питання геополітики та гібридних війн на світовій арені, відсутність єдності серед світових держав, наявність жорсткої конкуренції з чітким визначенням статусу і місця кожної із них, віддаляють перспективи наближення до сталого розвитку. Проте необхідність в сталості досить велика. Хоча, відповідно до особливостей і світоглядних орієнтирів постнекласичної науки, держава як складна система схильна до самоорганізації, існування в стані хаосу, який інколи має позитивні наслідки. Держава, знаходячись в стані нелінійності, схильна до створення умов сталості власного розвитку, під час якого відбувається одночасний розвиток наукового, емоційного, ціннісного, етичного компонентів тощо, а також виконувати світовим співтовариством всі умови для досягнення спільної мети – сталого розвитку цивілізації.

Список використаних джерел

1. Авагян В. Социальный каннибализм – суть и смысл существования современного либерального общества постмодерна. URL: <https://marc-aureli.livejournal.com/176149.html> (дата звернення: 01.11.2019).
2. Арпентьева М. Социальное партнерство и корпоративные стратегические коммуникации. *Корпоративные стратегические коммуникации* [Электронный ресурс] : сб. науч. ст. / редкол. : С. В. Дубовик (отв. ред.) [и др.]. Вып. 2. Минск : Изд. центр БГУ, 2016. С. 13–21.
3. Бауман З. Индивидуализированное общество : [пер. с англ.] / Под ред. В. Л. Иноземцева. М. : Логос, 2002. 390 с.
4. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну : [пер. с нем. В. Седельника, Н Федоровой; Послесл. А. Филиппова]. М. : Прогресс-Традиция, 2000. 384 с.

5. Буданов В. Г. Новый цифровой жизненный техноуклад – перспективы и риски трансформаций антропосферы. *Философские науки*. 2016. № 6. С. 47–55.
6. Гулиджанян А. Социальный каннибализм. URL: <https://www.proza.ru/2012/10/12/493> (дата звернення: 01.11.2019).
7. Денежников С. С. Еволюція людини епохи хай-тек: трансгуманістичні перспективи. *Філософія науки: традиції та інновації* : науковий журнал. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 1 (9). С. 92–100.
8. Капра Ф. Паутина жизни. Новое научное понимание живых систем [пер. с англ.] / под ред. В. Г. Трилиса. К. : «София»; М. : ИД «София», 2003. 336 с.
9. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : [пер. с англ.] / под. науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
10. Корсак Ю. К. Філософія про сталій (екобезпечний) розвиток людства: погляди з ХХ і ХХІ століть. *Практична філософія*. 2011. № 4 (42). С. 32–37.
11. Кравченко Т. О. Становлення цінностей сучасної людини в добу інформаційно-мережевого суспільства. *Філософія науки: традиції та інновації* : науковий журнал. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 2 (10). С. 151–161.
12. Михайлов И. Ф. Человек, сознание, сети. М. : ИФРАН, 2015. 196 с.
13. Семенюк Н. В. Модель стійкого розвитку як основа сучасної філософії екобезпечного поступу людства. *Нова парадигма*. 2008. Вип. 81. С. 13–22.
14. Сергеев С. Ф. Наука и технология ХХІ века. Коммуникации и НБИКС-конвергенция. *Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция* / Под ред. проф. Д. И. Дубровского. М. : ООО «Изд-во МБА», 2013. С. 158–168.
15. Степин В. С. Перелом в цивилизационном развитии. Точки роста новых ценностей. *Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция* / Под ред. проф. Д. И. Дубровского. М. : ООО «Изд-во МБА», 2013. С. 10–25.
16. Тульчинский Г. Л. Цифровизированный гуманизм. *Философские науки*. 2018. № 11. С. 28–43.
17. Уханов Е. В. Идентичность в сетевых коммуникациях. *Философские науки*. 2009. № 10. С. 59–71.

References

1. Avagyan, V. Sotsialnyiyy kannibalizm – sut i smysl suschestvovaniya sovremennogo liberalnogo obschestva postmoderna [Social Cannibalism – the Essence and Meaning of the Existence of Modern Liberal Postmodern Society]. Available at: <<https://marc-aureli.livejournal.com/176149.html>> [Accessed 01 November 2019].
2. Arpenteva, M., 2016. Social Partnership and Corporate Strategic Communications. In: S. V. Dubovik, ed. *Korporativnyie strategicheskie kommunikatsii* [Corporate Strategic Communications]. [Elektronnyiy resurs]. Vyip. 2. Minsk : Izd. tsentr BGU, pp. 13–21.
3. Bauman, Z., 2002. *Individualizirovannoe obschestvo* [Individualized Society]. V. L. Inozemtsev, ed. М. : Logos.

4. Bek, U., 2000. *Obschestvo riska. Na puti k drugomu modernu* [Risk Society. On the Way to Another Art Nouveau]. Translated by B. Sedelnik, N. Fedorova. M. : Progress-Traditsiya.
5. Budanov, V.G., 2016. *Novyyi tsifrovoy zhiznennyi tehnouklad – perspektivy i riski transformatsiy antroposferyi* [A New Digital Life Techno-Structure – Prospects and Risks of Anthropospheric Transformations]. *Filosofskie nauki*, no. 6, pp. 47–55.
6. Gulidzhanyan, A. *Sotsialnyy kannibalizm* [Social Cannibalism]. Available at: <<https://www.proza.ru/2012/10/12/493>> [Accessed 01 November 2019].
7. Dieniezhnikov, S.S., 2014. *Evoliutsiia liudyny epokhy khai-tek: transhumanistychni perspektyvy* [Evolution of the People of the High-Tech Era: Transhumanistic Perspectives]. *Filosofii nauky: tradytsii ta innovatsii* : naukovyi zhurnal. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka, no. 1 (9). S. 92–100.
8. Kapra, F., 2003. *Pautina zhizni. Novoe nauchnoe ponimanie zhivyyh system* [The Web of Life. A New Scientific Understanding of Living Systems]. V. G. Trilis, ed. K. : «Sofiya»; M. : ID «Sofiya».
9. Kastels, M., 2000. *Informatsionnaya epoha: ekonomika, obschestvo i kultura* [Information Era: Economics, Society and Culture]. O. I. Shkaratan, ed. M. : GU VShE.
10. Korsak, Yu.K., 2011. *Filosofii pro stalyi (ekobezpechnyi) rozvytok liudstva: pohliady z XX i XXI stolit* [Philosophy about the History of the Development of Humanity: Look at XX and XXI Centuries]. *Praktychna filosofii*, no. 4 (42), pp. 32–37.
11. Kravchenko, T.O., 2014. *Stanovlennia tsinnosti suchasnoi liudyny v dobu informatsiino-merezhevoho suspilstva* [The Emergence of Modern Human Values in the Conditions of the Information-network Society]. *Filosofii nauky: tradytsii ta innovatsii*. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka, no. 2 (10), pp. 151–161.
12. Mihaylov, I.F., 2015. *Chelovek, soznanie, seti* [Human, Consciousness, Networks]. M. : IFRAN.
13. Semeniuk, N.V., 2008. *Model stiikoho rozvytku yak osnova suchasnoi filosofii ekobezpechnoho postupu liudstva* [The Model of Sustainable Development as the Basis of the Modern Philosophy of the Eco-Friendly Progress of Mankind]. *Nova paradyhma*, issue 81, pp. 13–22.
14. Sergeev, S.F., 2013. *Science and Technology of the 21st Century. Communications and NBICS Convergence*. In: D. I. Dubrovskiy, ed. *Globalnoe budushee 2045. Konvergentnyie tehnologii (NBICS) i transgumanisticheskaya evolyutsiya* [Global Future 2045. Converged Technologies (NBICS) and Transhumanist Evolution]. M. : OOO «Izd-vo MBA», pp. 158–168.
15. Stepin, V.S., 2013. *Fracture in Civilizational Development. Growth Points of New Values*. In: D. I. Dubrovskiy, ed. *Globalnoe budushee 2045. Konvergentnyie tehnologii (NBICS) i transgumanisticheskaya evolyutsiya* [Global Future 2045. Converged Technologies (NBICS) and Transhumanist Evolution]. M. : OOO «Izd-vo MBA», pp. 10–25.
16. Tulchinskiy, G.L., 2018. *Tsifrovizirovannyi gumanizm* [Digitalized Humanism]. *Filosofskie nauki*, no. 11, pp. 28–43.

17. Uhanov, E.V., 2009. Identichnost v setevyih kommunikatsiyah [Identity in Network Communications]. *Filosofskie nauki*, no. 10, pp. 59–71.

АННОТАЦИЯ

Т. А. Пономаренко. Существование человека в условиях «социального каннибализма»: вызовы современности (философско-аксиологический анализ).

В статье совершена попытка раскрыть сущность такого явления современности, как «социальный каннибализм». Особый акцент сделан на определение индивидуализации в обществе XXI века как основной причины возникновения «социального каннибализма». Автором определены особенности сетевой организации общества и информационного кризиса, явления буллинг, изменения аксиологической составляющей общества под влиянием информационно-сетевой парадигмы как концептуально-когнитивного средства организации и интерпретации социальной действительности информационной эры. Автором обращено внимание на необходимость устойчивого развития общества в условиях современности.

Ключевые слова: *сеть, ценности, социальный каннибализм, диджитализация, информационно-сетевая парадигма, индивидуализация, устойчивое развитие.*

SUMMARY

T. Ponomarenko. The Human Existence in the Conditions of «Social Cannibalism»: the Challenges of Modern Epoch (Philosophical and Axiological Analysis).

The present article dwells upon the essence of such a phenomenon of modern era as «social cannibalism». Much attention is paid to the definition of individualization in 21st century society as the main cause of the emergence of «social cannibalism». The author defines the features of the network organization of society and the information crisis, the phenomenon of bullying, changes in the axiological component of society under the influence of the information-network paradigm as a conceptual and cognitive means of organizing and interpreting the social reality of the information era.

The article dwells upon the philosophical analysis of the current state of development of the society, information-network society in particular. The focus is the impact of the convergence of modern high technologies (Hi-Tech and Hi-Hume) on the major spheres of social life, which is one of the factors of development of the society as a non-linear social system. Much attention is paid to the analysis of the processes of globalization, the tendencies of the acceleration of social time, the information and telecommunications revolution. The researchers discussed the need for a «sustainable society» as a society, that satisfying its needs without undermining the prospects of future generations and as a new stage in post-industrial society. In the present article we, particularly, attempt to apply the concept of «sustainable society» to determine the status of Ukrainian society.

Keywords: *network, values, social cannibalism, digitalization, information-network paradigm, individualization, sustainable development.*